

800 berättelser ur Åbo stads historia

1600-TALET

FALSKA PENGAR

08.04.2026 | EDITOR | LÄMNA EN KOMMENTAR

År 1696 drabbades det svenska riket och i synnerhet dess finska del av en hungersnöd som hör till de svåraste genom tiderna. Man räknar med att en tredjedel av befolkningen i det finska området dog av sjukdomar och brist på föda. I det aboensiska borgerskapets källare och bodar fanns fortfarande mat, men detta gällde ju inte alla stadsbor. De fattigaste människornas tillgång till mat var beroende av den säd som kronan delade ut och av medmänniskornas goda vilja. Bältmakaren Petter Falck och hans hustru kom emellertid på ett sätt att skaffa mat åt sig.

*

Guldsmedsänkan Anna Augustinsdotter hade i början av sommaren 1696 lånat fin sand och gjutformar åt Petter Falck på dennes begäran. Änkan visste emellertid inte, att Falck använde formarna till att gjuta 11 dubbla tennkaroliner, av vilka var och en var värd en silverdaler. Falck lät sin lärling och två hustrur byta dem till gångbart mynt. Om penningförfalskning hade kungliga förordningar utgivits under loppet av hela århundradet, och förfalskning var ett allvarligt majestätsbrott. Petter Falck anhöll om att rådstuvurätten skulle ha överseende med hans brott, som han varit tvungen till på grund av den svåra hungersnöden.

Rådstuvurätten godtog inte åberopandet av hungern utan ansåg att Falck borde ha försörjt familjen genom sin yrkesutövning. Därför dömdes han enligt konungabalken i stadslagen till hängning. Han skulle också ersätta den skada han orsakat andra. Hans hustru Elin Karlsdotter Pihl, som enligt rådstuvurätten var det svagare kärilet, kunde inte i sin enfald förstå följderna av ett brott som detta. Elin var dessutom enligt Guds och Svea rikes lagar underställd sin make och skyldig att lyda denne. Hustrun erkände emellertid att hon deltagit i gärningen tillsammans med sin man. Enligt lagen borde hon inte ha lytt sin man när det gällde ett så här grovt brott. Därför dömdes också hon till döden i enlighet med tjuvnadsbalken.

Rådstuvurätten konstaterade att Falcks 12- eller 13-åriga lärling Petter Eriksson var skyldig att lyda sin husbonde om han ville undgå straff. Han hade emellertid varit närvarande då hans husbonde göt de falska mynten och borde då inte längre ha lytt denne även om han inte visste vad pengarna skulle användas till. Därför skulle han piskas i rådstuvurättens korridor och därefter enligt domarreglerna vara friad från åtal.

Detta öresmynt från drottningens Kristinas tid förfalskades så sent som på 1970-talet. Veli Pekka Toropainens samlingar.

*

Domarna inte kunde verkställas genast emedan man måste vänta på Åbo hovrätts dom, och därför måste de dömda förvaras i Åbo slotts fängelse. Sålunda befallde landshövding Lorentz Creutz slottsvaktmästaren Henrik Björck att ta in de tre dömda i slottsfängelset. För deras uppehälle skulle fängelset sörja på vanligt sätt. Det innebar att de fick en ringa matpenning per dag. I praktiken betydde det att de fick vara hungriga, för under hungersnöden fanns det inte mat att få på samma sätt som under andra år.

Hovrätten gav sin dom den 18 juli 1696. Hovrätten hade för vana att leuterera eller lindra dödsstraff till böter eller kroppsstraff och utvisning ur staden. Enligt den lindrade domen skulle Petter Falck och hans hustru Elin Pihl spöas den 27 juli vid skampålen på Åbo torg och fördrivas från staden. Lärlingen Petter Erikssons piskningsdom stod fast.

När dagen för verkställigheten kom befallde landshövding Creutz vaktmästare Björck att överlämna fångarna åt Åborådet för att bestraffas. Om en förvisad återkom till staden skulle rådstuvurätten enligt stadslagen döma honom till döden. Och Falck återkom, och han fick en dödsdom. Landshövding Creutz fick åter en gång, 20.5.1697, skriva till vaktmästare Björck att Falck skulle spärras in i fängelset tills nya bestämmelser givits i ärendet.

Åbo hovrätt skrev den 3 juni 1697 till Kungliga Majestätet och frågade hur man skulle handla i fallet Falck. Hovrätten fick besked: Falck skulle dömas till att spöas på nytt och fördrivas ur staden. Om han återkom en gång till staden skulle dödsdomen verkställas. Fördrivning ur staden innebar att den dömda inte fick passera det tullstaket som omgav Åbo. Petter Falck tycks ha tagit lärdom denna gång, för han förekommer inte efter detta i rådstuvurättens dokument.

Veli Pekka Toropainen

Översättning: Brita Löflund

Källor:

Riksarkivet (RA, Helsingfors): RA z:63, TRO (Åbo rådstuvurätts protokoll) 4.7.1696, 414–415; 8.7.1696, 420–426; 27.7.1696, 528; Åbo och Björneborgs läns räkenskaper, Kvittensböcker RA 7401, 4229, 4231, 4333, 4335; Riksarkivet (Stockholm): Åbo hovrätt till Kungl. Maj:t 1691-1698, 7. Åbo hovrätts brev till konungen 3.6.1697, sp.Vää.

◀ FALSKA PENGAR ▶ FÖRFALSKNINGAR